

Nicat Həmzə oğlu MURADOV
Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil
Nazirliyi, İqtisadiyyat İnstitutunun doktorantı,
Email: nicatmourad@mail.ru

AQRAR SAHƏNİN DAYANIQLI İNKİŞAFININ TƏMİN OLUNMASI PROBLEMLƏRİ

Xülasə

Məqalədə aqrar sektorun dayanıqlı inkişafı məsələləri tədqiq olunur. Müəllif kənd təsərrüfatı məhsullarına artan tələbatı izah edir və aqrar sahənin dayanıqlı inkişafı zəruriliyini əsaslandırır. Dayanıqlı inkişafın zəruri şərtləri kimi, lazımı maliyyə təminatının olması, yeni texnika və texnologiyanın tətbiq edilməsi, innovativ yanaşma, resurslardan qənaətlə və səmərəli istifadə edilməsi kimi məsələlər geniş şəkildə araşdırılır. Konkret rəqəmlərlə aqrar sahəyə yönləndirilən maliyyə vəsaitlərinin azlığı göstərilir və sahənin dayanıqlı inkişafı üçün resurslardan istifadənin yeni-müasir üsulları nəzərdən keçirilir. Müəllif təsərrüfat məhsuldarlığı ilə potensial məhsuldarlıq arasında ciddi fərqlərin olduğunu bildirir. Bunun bir səbəbi kimi kiçik təsərrüfatların çoxluğu, ayrı-ayrı istehsalçıların torpaq sahələrinin kiçik olması göstərilir. Bu fərqlərin azaldılması, maksimum məhsuldarlıq məqsədilə şaquli əkin, damcı və səpmə suvarma, yağış sularından istifadə, kooperasiyalaşma və s. kimi məsələlərə toxunulur. Ayrı-ayrı ölkələrin təmsilində torpaq və su ehtiyatlarından daha səmərəli və məhsuldar istifadə yolları təklif edilir. Məqalənin sonunda aqrar sektorda dayanıqlı inkişafın təmin edilməsi istiqamətində müəyyən təklif və tövsiyələr irəli sürülür.

Açar sözlər: Aqrar sektor, dayanıqlı inkişaf, torpaq və su resursları, innovasiya, şaquli və ya strip-till əkinçilik, maliyyə-kredit və s.

JEL: Q1;

UOT: 338;

DOI: <https://doi.org/10.54414/SUUM1466>

Giriş

Azərbaycan iqtisadiyyatının müasir inkişaf səviyyəsi, sürətli və genişmiqyaslı islahatların həyata keçirildiyi bir vaxtda aqrar sahənin dayanıqlı inkişafı məsələlərinin diqqətdə saxlanması zəruridir. Gələcək nəsillərin payına toxunmadan indiki nəslin tələbatının daha dolğun ödənilməsinə tövsiyə edən dayanıqlı inkişaf konsepsiyasına görə bütün sahələrdə resurslardan qənaətlə istifadə ən ümdə vəzifələrdən biridir. O cümlədən, ətraf mühit və iqlim amilləri ilə sıx bağlı olan aqrar sahənin də dayanıqlı inkişafı təbii-iqtisadi resurslardan qənaətlə və səmərəli istifadəni zəruri edir. Bu isə, öz növbəsində, sahənin idarəetmə xüsusiyyətlərinin aydınlaşdırılmasını, maliyyə problemlərinin öyrənilməsinə, maliyyə mənbələrinin tədqiqini, istehsal, emal və satış proseslərinə innovativ yanaşmanı tələb edir.

Ümumiyyətlə, digər sahələrdə olduğu kimi, aqrar sahənin inkişafı prosesində də qarşıda duran

problemlərin həlli kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə şərtlənir ki, bu da təşkilati-hüquqi və sosial-iqtisadi istiqamətləri əhatə edir. Hansı ki, bütün bunlar da nəticədə milli istehsalın stimullaşdırılmasına, yerli aqrar bazarın qorunmasına müxtəlif mülkiyyət mənsublu təsərrüfatçılıq qurumlarının istehsalat-maliyyə fəaliyyətinin gəlirlə yekunlaşmasına, bütövlükdə yerli istehsalın həcmnin artırılmasına xidmət etməlidir. İstehsal həcmnin artırılması məsələsi aqrar sahədə daha aktualdır. Ona görə ki, həm bu sahə cəmiyyətin gündəlik normal yaşayışının əsas təminatçılarından biridir, həm də beynəlxalq təşkilatların proqnozu qeyd olunanları bir daha təsdiq edir [2,s.14-27].

Əsas hissə

Belə ki, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) Dünya Bankı (DB), Ərzaq və Kənd təsərrüfatı Təşkilatının (FAO) proqnozlarına görə 2050-ci ilə qədər kənd təsərrüfatı məhsullarına tələbat, 2022-

ci ilin göstəricilərinə nisbətən, 50%-ə qədər artacaqdır. Bu təşkilatların proqnozuna görə 20250-ci ilə qədər dünya əhalisinin sayı 9.74 milyard nəfərə çatacaqdır ki, bu da avtomatik tələbatı artıracaqdır. Bütün bunlar da məhsul-darlığın artırılmasını, resurslardan daha səmərəli istifadəni tələb edir [11].

Məlumdur ki, kənd təsərrüfatında əsas resurslar su və torpaq ehtiyatlarıdır. Hansı ki, torpaqlar da məhsuldarlığına görə, təyinatına – hansı məhsul üçün daha səmərəli olmasına görə fərqlənir. Bununla belə, araşdırmalar da sübut edir ki, bir çox hallarda potensial məhsuldarlıq da tam reallaşdırılmır. Təsərrüfat məhsuldarlığı ilə potensial məhsuldarlıq kəskin şəkildə fərqlənir.

Təbii ki, təsərrüfat məhsuldarlığı ilə potensial məhsuldarlıq arasındakı fərq daha çox texniki-texnoloji proseslərlə, amillərlə bağlı olur. Xüsusilə, məhsuldar texnologiyaların kifayət qədər tətbiq edilməməsi, bazara çıxış imkanlarının əlverişli olmaması və kiçik miqyaslı ailə təsərrüfatlarının üstün-lük təşkil etməsi məhsuldarlığın aşağı olmasına gətirib çıxarır.

Aydın ki, qeyd edilən bütün bu problemlərin həlli müvafiq maliyyə təminatı tələb edir. Belə ki, yeni, daha məhsuldar texnika və texnologiyaların tətbiqi, əkin-çiliklə bağlı proseslərə innovativ yanaşma müvafiq xərc vəsaitləri tələb edir. Daha məhsuldar texnologiyaların tətbiqi istehsal üsullarının intensivləşdirilməsi, əkin-yığım proseslərinin optimallaşdırılması və s. hesabına məhsuldarlıq artır. Bu artımı təmin etmək üçün ölkəmizdə kifayət qədər həcmdə və genişmiqyaslı maliyyə mənbələri mövcuddur. Bu özünü dövlətlə, satıcılarla, alıcılarla, işçilərlə, kredit və vergi orqanları ilə, sosial və digər büdcədən kənar fondlarla, investisiya şirkətləri və kompaniyaları ilə və s. münasibətlərdə göstərir [1; 2, s.19-34].

Araşdırmalar göstərir ki, dünya təcrübəsində aqrar sahənin fasiləsiz və davamlı inkişafının təmin edilməsi ilə bağlı bir sıra vasitələrdən uğurla istifadə edilir. Başqa sözlə desək, bu vasitələrin tətbiqi, artıq müxtəlif təcrübələrdə özünü təsdiq edib. Bunlardan geniş tətbiq ediləni minimal qiymətlərlə daxili bazarın tənzimlənməsi və aqrar istehsalçılara öz gələcək fəaliyyətlərini planlamaq üçün davamlı şəkildə qiymətlərlə bağlı məlumatların bölüşdürülməsidir. Müşahidələr göstərir ki, burada ən vacib məsələlərdən biri də minimal

təminatlı və etibarlı satış sisteminin formalaşdırılması, yerli və xarici investisiya resurslarının cəlb edilməsidir.

Qeyd edilənlər ölkəmizdə də kifayət qədər aktual və zəruridir. Ona görə ki, milli iqtisadiyyata investisiya qoyuluşlarının əksər hissəsi neft-qaz sektorunun payına düşür. 2021, 2022, 2023-cü illərdə, kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, balıqçılıq sahəsinə qoyulan investisiyaların ümumi investisiya qoyuluşlarında xüsusi çəkisi, uyğun olaraq, 2.7, 2.9, 3.3 fazi təşkil etmişdir [13].

Nəticədə, aqrar sahəyə yönəldilən investisiyaların ümumi investisiya strukturunda çox aşağı çəkiyə malik olması kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı ilə məşğul olanların kapital resurslarına olan tələbatının ödənilməməsinə gətirib çıxarır və zəif məhsuldarlığa səbəb olur. Bu baxımdan da, aqrar sahədə dövlət tənzimlənməsi daha çox bu sahənin mövcud problemlərinin həllinə, potensial məhsuldarlığın təmin edilməsinə, ölkənin strateji iqtisadi maraqlarının qorunmasına xidmət etməklə, maliyyə təminatı məsələlərini də diqqətdə saxlamalıdır. Ona görə ki, istənilən sahədə nəticələr maliyyə resurslarının mövcudluğu və onlardan səmərəli istifadədən çox asılıdır.

Xüsusilə, bazar münasibətləri şəraitində bu məsələlər böyük əhəmiyyət kəsb edir, çünki təsərrüfat subyektinin maliyyə sabitliyi və gəlirliliyi, uzunmüddətli dinamik inkişafı maliyyə resurslarından və kapitaldan səmərəli istifadədən asılıdır. Bütün bunlara təsərrüfat subyektinin hansı kapitalla malik olması, strukturunun nə dərəcədə optimal olması, onun əsas və dövrüyyə kapitalına nə dərəcədə məqsədəuyğun şəkildə çevrilməsi kimi məsələlər də təsir edir [4; 5; 16].

Əvvəldə də qeyd edildiyi kimi, dayanıqlı inkişaf resurslardan qənaətlə və səmərəli istifadəni tövsiyə edir. Kənd təsərrüfatı istehsalında da məhsuldarlığı artırmağın, kənd təsərrüfatının davamlı inkişafının açarı torpaqdan daha səmərəli istifadədir. Torpaq ehtiyatlarından səmərəli istifadə üçün işə texnoloji tərəqqi, sosial innovasiyalar və yeni biznes modelləri tətbiq edilməlidir. Kənd təsərrüfatı məhsuldarlığını artırmaq və dayanıqlı kənd təsərrüfatı, kəndlərin rifahı və ərzaq təhlükəsizliyi üçün innovasiyaları təşviq etmək üçün tədqiqat və təkmilləşdirməyə artan xərclər də daxil olmaqla, kənd təsərrüfatı və aqrar-ərzaq sistemlərinə daha çox investisiya tələb olunur.

İqtisadi İnkişaf və Əməkdaşlıq Təşkilatının (İƏİT) yanaşmasına görə kənd təsərrüfatının gələcək çağırışlara cavab verməsi üçün innovasiyaların tətbiqi məhdud təbii resursları qoruyub saxlamalı və tullantıları azaltmalıdır. Təbii ehtiyatların qorunması və daha səmərəli istifadə edilməsi üçün tələb olunan əkinçilik təcrübələri yerli şəraitə və ehtiyacları uyğun olaraq fərqləndirilməlidir. Şübhəsiz ki, ərzaq məhsullarının həcmi artdıqca, strukturu-runda da müəyyən dəyişikliklər baş verəcəkdir. Torpaq ehtiyatlarından istifadə zamanı bu dəyişikliklərin nəzərə alınması da vacibdir [5; 6; 11].

Bu sırada nəzərə alınmalı əsas məsələlərdən biri də kiçik ailə təsərrüfatlarının çoxluğuudur. Məlumdur ki, kiçik torpaq sahələrində texnikaların tətbiqi mümkün olmur və səmərəli olmur. Ona görə də aqrar istehsalçıların torpaq payları kiçik ölçülü olduqca, torpadan səmərəli istifadə göstəricisi də azalır. Araşdırmalar göstərir ki, kənd təsərrüfatı istehsalında sahibkarlığın (fermerliyin) zəif inkişafının başlıca səbəblərinə yetərinə maliyyə mənbələrinin və maliyyə vəsaitinin olmaması, kiçik torpaq sahələrinə malik istehsalçıların maddi-texniki bazasının zəifliyi, yerli relyef və iqlim şəraitinə uyğun növ, toxum və texnologiyaların olmaması, aqrar sahədə məsləhət-informasiya və maarifləndirmə xidmətlərinin zəif təşkili kimi aid edilə bilər. Əslində isə, qeyd edilən xidmətlərin təşkili ilə, kiçik torpaq sahiblərinin kooperasiyalaşması, kredit ittifaqları və s. formalarda daha böyük təsərrüfat subyektlərinə çevrilməsi mümkün və zəruridir. Əks halda, torpaqlardan istifadənin səmərəliliyi aşağı olacaq, məhsuldarlıq potensial məhsuldarlıqdan zəif olacaqdır [2].

Təcrübə göstərir ki, dünyanın bir çox ölkələrində (İsrail, Polşa, Özbəkistan və s.) torpaq və su ehtiyatlarından daha səmərəli üçün yeni innovativ üsullar tətbiq edilir. Xüsusilə, torpaq ehtiyatlarında yeni əkinçilik üsullarının tətbiqi nəticədə məhsuldarlığın artımına imkan verir. Ədəbiyyatlarda şaquli əkinçilik və ya strip-till əkinçilik kimi izah edilən üsulun mahiyyəti ondan ibarətdir ki, torpaq qatı bütünlüklə şumlanmaya məruz qalmır və yalnız toxumun əkiləcəyi hissə şumlanır. Yeni texnika şaquli şəkildə müəyyən trayek-toriya üzrə toxumlar üçün yuva açır, torpağın qalan hissəsi isə dincə qoyulur. Nəticədə növbəti illərdə, hər dəfə, əkilən sıralar yerini dəyişdiyi üçün torpaq daha məhsuldar olur.

Şaquli əkinçilik idarə olunan mühitlərdə şaquli şəkildə yığılmış təbəqələrdən istifadə edilərək il boyu becərməyə imkan verir. O cümlədən, yeni tətbiq edilən üsullardan biri də hidropnik üsuldur ki, bu zaman da hidropnik sistemlər qida ilə zəngin su məhlullarından istifadə edərək, torpaq olmadan da becərməyə imkan yaradır. Başqa sözlə desək, istər şaquli əkin, istərsə də hidropnik sistemin tətbiqi torpaq və su resurslarından qənaətlə, daha səmərəli və məhsuldar istifadəyə imkan verir. Eləcə də, qeyd edilən üsulların tətbiqi zamanı torpaq qatının eroziyası minimuma enir, məhsulun becərməsi, yalnız toxumların səpildiyi dar zolaqları əhatə edir. Bununla da, strip-till üsul, sanki torpağın selektiv manipulyasiyasını aparır. Başqa sözlə desək, yalnız toxumların əkildiyi ərazidə becərilən torpaq zolaqları yaradılır, irihəcmli torpaq sahəsi isə sərbəst qalır. Bu isə, öz növbəsində, torpağın təbii quruluşunu, zənginliyini qoruyur, yararlı torpaq sahələrinin fiziki aşınmasının qarşısını alır və torpaq qatının sağlamlığı, məhsuldarlığı üçün zəruri mikroorqanizmləri qoruyur. Həm də bu üsullar əkinçilik və becərmə üsullarının təkmilləşdirilməsi ilə resurslardan daha qənaətli istifadənin mümkünlüyünü də bir daha sübut edir.

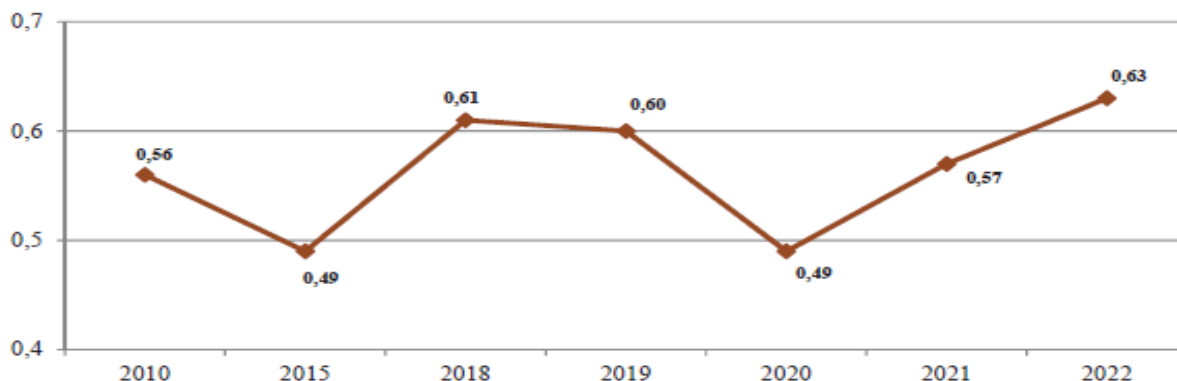
Praktikada aqromeşəlik, aqroekoloji kimi təcrübələrdən də istifadə edilir. Hansı ki, biomüxtəlifliyi və torpağın münbitliyini qoruyan, inkişaf etdirən, ekoloji mühit və tələbələrə uyğun vahid yanaşmanı özündə əks etdirən bu üsullar da torpağın uzunmüddətli həyat qabiliyyətini təmin edir [5; 8; 12].

Torpaq ilə yanaşı, kənd təsərrüfatının dayanıqlı inkişafı üçün zəruri olan resurslardan biri də su ehtiyatlarıdır. Xüsusilə, dünyada su ehtiyatlarının sürətlə azalması, qlobal istiləşmə, buzlaqların əriməsi kimi məsələlər də sudan istifadəyə daha diqqətli yanaşmanı tələb edir. Suvarma sularından istifadə sahəsində də, əkinçilikdə olduğu kimi, yeni üsullar, texnikalar tətbiq edilir ki, bu da su ehtiyatlarından daha səmərəli, qənaətlə istifadəyə imkan verir. Dəmcü sulama, səpmə (süni yağış), şaquli suvarma və s. üsullar yeni texnikaların iştirakı ilə geniş tətbiq edilmək-dədir. O cümlədən, hal-hazırda əkinçilik sahələrinə yaxın ərazilərdə su tutarlarının quraşdırılması, tikilməsi, yağış sularının anbarlaşdırılması kimi üsullardan da istifadə edilir. Bütün bunların əsas məqsədi isə, əvvəldə də qeyd edildiyi kimi, resurslardan qənaətlə və məh-

suldar istifadə edərək, yüni üsul və metodlardan istifadə edərək aqrar sektorun dayanıqlı inkişafına

nail olmaqdır. Təbii ki, bütün bunlar da müəyyən maliyyə təminatı tələb edir [5; 17].

Dövlət xərclərinin kənd təsərrüfatına istiqamətləndirilmə indeksi, faizlə
The agriculture orientation index for government expenditures, in percentage

Mənbə: <https://sdg.azstat.gov.az/az/content/2/acliga-son->.

Diaqramdan da göründüyü kimi, müxtəlif illərdə dövlət xərclərinin dəyişməsinə rəğmən, 2010-2022-ci illər ərzində kənd təsərrüfatına istiqamətləndirilmiş xərclər indeksi 1-dən kiçik, maksimum 0.63 olmuşdur. Bu isə, təbii ki, kənd təsərrüfatının əhəmiyyətini, iqtisadiyyata verdiyi töhfəni nəzərə aldıqda çox azdır. Bir faktı qeyd edək ki, qeyri-neft sektorunda əlavə dəyərin, təqribən 10%-i aqrar sahənin hesabına formalaşır. Dünya Bankının hesablamalarına görə ölkəmizdə aqrar sektorun inkişaf tempi dünya üzrə orta göstəricidən yüksəkdir, bu illər ərzində sahənin məhsullarının ixracı 7.0 dəfəyə yaxın artıb, 2004-2022-ci illərdə kənd təsərrüfatında formalaşan əlavə dəyərin orta illik artım tempi, təqribən 3.8% təşkil edib. Hansı ki, Türkiyə, Gürcüstan, Rusiya kimi qonşu dövlətlərdə bu temp 1.2-1.5 dəfə aşağıdır [3; 4; 14].

Nəticə

Bütün qeyd edilən müsbət məqamlara, nəzərdən keçirilən təcrübəyə rəğmən, ölkəmizdə aqrar sektorun dayanıqlı inkişafı üçün ciddi addımlar atılması lazımdır. Eyni zamanda, nəzərə almaq lazımdır ki, aqrar sektorun dayanıqlı inkişafı ərzaq təminatı, iqtisadi və milli təhlükəsizlik, sağlam genofondun formalaşdırılması ilə yanaşı, daxili urbanizasiya proseslərini də tənzimləyə, mərkəzi şəhərlərdən kəndlərə doğru axın yarada

bilər. Ona görə də, ölkəmizin aqrar sektorunda dayanıqlı inkişafın təmini üçün aşağıdakıların nəzərə alınması zəruri hesab edilir:

- Aqrar sahədə dövlət dəstəyinin, tədricən, subsidiyalardan hazır məhsul sifarişinə doğru yerdəyişməsi;
- Strateji kənd təsərrüfatı məhsulları üzrə dövlət sifarişlərinin təminatlı müqavilələrlə əvəzlənməsi, qiymətlərin tələb-təklif əsasında formalaşması imkanlarının artırılması;
- İstehsal həcmünün yerli və xarici bazarların tələblərinə uyğun təşkili və artırılması, bu istiqamətdə maliyyə mənbələrinə çıxış imkanlarının asanlaşdırılması;
- Kənd təsərrüfatı ilə məşğul olmanın stimullaşdırılması məqsədilə kənd əhalisinin səmərəli sosial müdafiə sisteminin formalaşdırılması, pensiya təminatının yaxşılaşdırılması;
- Aqrar islahatların həyata keçirilməsində regional xüsusiyyətlərin və ənənəvi istehsal sahələrinin nəzərə alınması;
- Aqrar məhsulların daxili və xarici bazara çıxış imkanlarının asanlaşdırılması, bu istiqamətdə dəstəyin təklif olunması;
- Dövlət tərəfindən illik proqnoz qiymətləri, cari dövrdə isə real qiymətlər barədə istehsalçıların məlumatlandırılması, müxtəlif ərazilərdə (regionlarda) aqrar məhsulların təminatı məntəqələrinin yaradılması ilə dövlətin bazarda alıcı və satıcı kimi çıxış etməsi.

ƏDƏBİYYAT SIYAHISI:

1. Abbasov A.F. “Ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində aqrar sahənin maliyyə-kredit tənzimlənməsinin rolu”. Bakı, Maliyyə və uçot jurnalı, 2004, №9, səh. 37-49;
2. Aliyev İ.H., Ş.Ə.Məmmədova “Aqrar sahənin inkişafının əsas maliyyə mənbələri”. Bakı, Elm, 2007, 227 səh.;
3. Fikrətzadə F., Əliyev P. “Azərbaycan Respublikasında aqrar sahənin dayanıqlı inkişaf prinsipləri baxımından tənzimlənməsi”. Bakı, “Kənd təsərrüfatının iqtisadiyyatı” jurnalı, 2022, №3(41), səh. 9-24;
4. Xəlilov H.A., Fikrətzadə F.F. “Kənd təsərrüfatında dayanıqlı intensivləşdirmə: post transformasiya reintensivləşdirmə şəraitində imkanlar”. <https://agroconomics.az/az/article/15/kend-teserrufatinda-dayaniqli-intensivlesdirme-pos/>
5. Mehdiyev A.R. “Dayanıqlı inkişaf məqsədləri və təbii resurslardan istifadənin innovativ üsulları”. Bakı, AKU, Kooperasiya jurnalı, 2024, № 1(72), səh.54-63;
6. Salahov S.V. “Aqrar sahənin dövlət tənzimlənməsi problemləri”. Bakı, “Nurlan” NPM, 2004, 503 səh.;
7. F.Babajide “The effects of financial inclusion on agricultural productivity in Netherlands”. Journal of Economics and Development, 2020, vol.22, №1, p. 61-79;
8. İmanbayeva Z., Missirov G. and etc. “Enhancing agricultural efficiency and land resource management through information systems”. “Qubahan” Academic journal, 2024, №4(2), p.342-354;
9. Karolina P., Kolodziejczak M. “The role of agriculture in ensuring food security in developing countries: considerations in the context of the problem of sustainable food production”. Poznan University of Life Sciences, DOI: <https://doi.org/10.3390/su12135488>;
10. Lencucha R.E., Appau N.A. “Government policy and agricultural production: a scoping review to inform research and policy agricultural commodities”. Global Health, 2020, №11, p.16-31;
11. The future of food and agriculture and challenges. ISBN 978-92-5-109551-5;
12. Сергеевич О.М. и др. «Направления повышения эффективности производственных процессов агропромышленного комплекса в региональной экономике». Вестник Казанского Государственного Аграрного Университета, 2020, Том 14, №4, стр.128-137;
13. <https://stat.gov.az/source/agriculture/>
14. <https://sdg.azstat.gov.az/az/home>
15. <https://www.ipcc.ch/srccl/chapter/chapter-5/>
16. <https://www.iisd.org/system/files/publications/financing-agriculture-boost-opportunities-developing-countries.pdf>
17. <https://ncfu.ru/export/uploads/dokumenty-kniga-Averin-A.U.pdf>
18. <https://ereforms.gov.az/files/publications/pdf/az/44945451655bb8407b77822c1d1f414b.pdf>

Ниджат Хамза оглы Мурадов

ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА

Резюме

В статье рассматриваются вопросы устойчивого развития аграрного сектора. Автор объясняет растущий спрос на сельскохозяйственную продукцию и обосновывает необходимость устойчивого развития аграрного сектора. В качестве необходимых условий устойчивого развития широко исследуются такие вопросы, как наличие необходимой финансовой поддержки, применение новых методов и технологий, инновационный подход, экономное и эффективное использование ресурсов. Конкретные цифры показывают недостаток финансовых ресурсов, направляемых в аграрный сектор, и рассматриваются современные методы использования ресурсов для устойчивого развития отрасли. Автор констатирует, что существуют существенные

различия между продуктивностью ферм и потенциальной продуктивностью. Одной из причин этого является большое количество мелких фермерских хозяйств и небольшие земельные наделы индивидуальных производителей. Сокращение этих различий, вертикальная посадка, капельное и спринклерное орошение, использование дождевой воды, сотрудничество и т. д. для максимальной продуктивности. такие вопросы затронуты. На примере отдельных стран предлагаются более эффективные и продуктивные способы использования земельных и водных ресурсов. В конце статьи выдвигаются отдельные предложения и рекомендации в направлении обеспечения устойчивого развития аграрного сектора.

Ключевые слова: аграрный сектор, устойчивое развитие, земельные и водные ресурсы, инновации, вертикальное или стрип-тилл земледелие, финансы-кредит и т.д.

Nijat Hamza MURADOV

THE PROBLEMS ENSURING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR

Summary

The article examines the issues of sustainable development of the agricultural sector. The author explains the growing demand for agricultural products and justifies the need for sustainable development of the agricultural sector. As the necessary conditions for sustainable development, issues such as having the necessary financial support, applying new techniques and technology, innovative approach, economical and efficient use of resources are widely investigated. Specific numbers indicate the lack of financial resources directed to the agricultural sector, and modern methods of using resources for the sustainable development of the sector are considered. The author states that there are significant differences between farm productivity and potential productivity. One of the reasons for this is the large number of small farms and the small land plots of individual producers. Reducing these differences, vertical planting, drip and sprinkler irrigation, use of rainwater, cooperation, etc. for maximum productivity. such issues are touched upon. On the example of individual countries, more efficient and productive ways of using land and water resources are proposed. At the end of the article, certain proposals and recommendations are put forward in the direction of ensuring sustainable development in the agricultural sector.

Keywords: Agrarian sector, sustainable development, land and water resources, innovation, vertical or strip-till farming, finance-credit, etc.